

Oponentský posudek disertační práce Lenky Penkalové Rubriky pro ženy v denním tisku
20. let 20. století a jejich autorky: Olga Fastrová, Marie Fantová, Milena Jesenská, Staša
Jílovská a Zdena Wattersonová

Na disertační práci Lenky Penkalové oceňuji již volbu tématu, neboť – jak autorka sama uvádí – jde o jedno z bílých míst v dějinách české žurnalistiky, což bylo bezesporu dáno hlavně zdánlivou marginálností této oblasti publicistiky. Obecná historiografie a sémiotika kultury sice již několik desetiletí zdůrazňuje důležitost těchto zdánlivých okrajů pro poznání života dané společnosti a v rámci dějin každodennosti přinesla řadu důkladných analýz fenoménů módy, kultury bydlení, hygieny, partnerských vztahů, nicméně tzv. ženské hlídky v periodickém tisku, jež se těmito tématům věnovaly, zůstávaly jako samostatný předmět odborného zájmu dosud stranou pozornosti. Předkládaná disertace je po několika diplomových pracích, na něž autorka odkazuje, prvním pokusem tuto oblast přehlédnout a zjistit možnosti, jež skýtá pro poznání prvorepublikové kultury a její publicistiky.

Vzhledem k takřka nulovému stavu bádání v této oblasti bylo logické, že se autorka zaměřila zejména na důkladné zmapování vytyčeného terénu a v této oblasti si její práce zaslouží jednoznačné uznání. Množství pramenů, jež prostudovala, je vskutku úctyhodné a práce s nimi vyniká příkladnou precizností. Rovněž její znalost sekundární literatury z různých oblastí kulturní historie, stejně jako dějin jednotlivých uměleckých druhů, je příkladná a práce s ní vypovídá o autorčině poučenosti a širokém kulturním rozhledu.

To, že se po zralé úvaze rozhodla nezpracovávat celé meziválečné období, nýbrž omezila se na 20. léta (přičemž toto vymezení v biografických kapitolách z pochopitelných důvodů překračuje), považuji za velmi rozumné a ani bych se je snad nesnažila zdůvodňovat hledáním rozdílů mezi 20. a 30. léty, jež považuji za poněkud umělé; mezi oběma desetiletími bezesporu existovaly odlišnosti, ovšem zejména z hlediska celosvětového politického a ekonomického vývoje, kulturně se mi meziválečné dvacetiletí alespoň u nás jeví jako velmi homogenní. Podstatně diskutabilnější by mohlo být její rozhodnutí ponechat stranou levicové deníky a jejich publicistky. S autorkou lze souhlasit v tom, že se jejich agenda skutečně výrazně odlišovala od ostatních periodik, na druhou stranu však bez nich obraz meziválečného psaní o ženských tématech nemůže být ucelený. Vnímám proto autorčino rozhodnutí jako projev jejích osobních preferencí, na

něž má bezesporu právo a také úsilí o obsahovou homogenost práce.

Rovněž základní kompoziční osnovu práce pokládám za šťastně zvolenou: profily ženských rubrik vybraných deníků tvoří přirozenou páteř výkladu, biografické kapitoly jej pak nejenom čtenářsky oživují (což je jistě nezanedbatelná výhoda pro případnou publikaci, za niž se přimlouvám), nýbrž vtahují do hry další dobové kontexty, jež by při výhradním soustředění na popis rubrik nepřišly ke slovu. Kombinací obou postupů tak vzniká neobyčejně plastický a komplexní obraz dění v jednom segmentu meziválečné české kultury; autorčin výklad nás přitom jednoznačně přesvědčuje o tom, že vůbec nešlo o segment okrajový, neboť se v něm přes módu, životní styl a partnerské vztahy řešila řada důležitých otázek uměleckých, hodnotových, politických.

Důraz na biografičnost byl přitom jen zdánlivě tou nejsnazší cestou, jak zvolené téma uchopit, neboť snad žádný jiný postup tolik nesvádí k popisnosti a plošné lineárnosti výkladu. Autorce se však podařilo tomuto nebezpečí vyhnout. Ve všech biografických kapitolách, jejichž úroveň je vzácně vyrovnaná, se jí podařilo podat velmi plastické portréty jednotlivých novinářek, přičemž osvědčila schopnost vystihnout jejich osobitost, a tudíž vzájemnou odlišnost. Její výklad svědčí o důvěrné obeznámenosti s pramenným materiálem a o velmi dobré znalosti doby, a to v různých jejích parametrech. Snad ještě více si ovšem cením toho, jak si autorka poradila s kapitolami charakterizujícími jednotlivé rubriky, neboť z vlastní zkušenosti vím, že jde o záležitost velmi obtížnou, vyžadující schopnost syntetizovat velké množství materiálu a vyhnout se přitom opět nebezpečí popisnosti, jež v tomto případě hrozí ještě více než při přístupu biografickém. Právě v těchto zdařilých kapitolách spatřuji jádro autorčina badatelského přínosu, neboť se jí podařilo podat přehlednou a informačně bohatou zprávu o tom, co ženské rubriky v jednotlivých denících obsahovaly, jak se od sebe navzájem lišily a jak se proměňovaly v čase. Velmi oceňuji skutečnost, že si autorka jak v pasážích věnovaných popisu jednotlivých ženských rubrik, tak v kapitolách biografických všímá užívaných žurnalistických strategií, preferovaných žánrů i osobitosti stylu jednotlivých autorek, i když bych – zejména s ohledem na to, na jakém pracovišti disertace vznikla – přivítala, kdyby se autorka věnovala této stránce podrobněji.

Naproti tomu jisté rozpaky koncepčního rázu pocítuji nad zařazením tří závěrečných kapitol, majících analyzovat vybrané klíčové tematické oblasti ženských rubrik. Zdají se mi totiž poněkud nadbytečné, neboť víceméně opakují a sumarizují to, co již bylo řečeno při charakteristice jednotlivých rubrik či jejich autorek. Svědčí o tom i skutečnost, že se tu poměrně často opakují citáty, použité již v těchto předchozích kapitolách. O tom, že

sumarizující metoda výkladu vyhovuje autorce méně než výklad založený na jedinečnosti historických jevů (ať již jde o periodikum či osobnost) svědčí dle mého názoru výraznějším tíhnutím těchto závěrečných kapitol k popisnosti; objevených postřehů tu paradoxně najdeme méně než v předchozím textu, primárně založeném nikoli analyticky, nýbrž biograficky. Nicméně i v těchto partiích práce je zřejmá autorčina dobrá znalost soudobé kultury, zejména jejího avantgardního proudu, i celkových společenských poměrů první republiky.

V těchto závěrečných kapitolách se rovněž autorka občas zpronevřuje přísné historičnosti svého předchozího výkladu, v němž posuzovala názory sledovaných autorek výhradně v kontextu doby, v níž žily a nepoměrovala je současnými postoji. V závěrečném souhrnném pojednání už ke škodě své práce takto důsledná není a občas se dopouští ahistorického přístupu: příznačný je z tohoto hlediska její podiv nad tím, proč sledované autorky nevnímaly jako důležitý problém dělbu domácích prací mezi mužem a ženou. V tomto případě si zjevně neuvědomila dobovou situaci a přenesla do meziválečného období problémy, jež v partnerském soužití řeší dnešní ženy, pohybující se ovšem ve zcela jiné sociální situaci. Je třeba si uvědomit, že mít placenou pomocnici v domácnosti bylo v meziválečném období podstatně ekonomicky dostupnější než dnes (těchto služeb bezesporu využívala i většina v práci zmiňovaných novinářek) a že s výjimkou některých žen s vysokoškolským vzděláním většina vdaných matek malých dětí do zaměstnání nechodila. Výdělečná činnost byla většinou údělem vdov (příkladem může být v práci zmiňovaná Olga Fastrová) a ty se pohříchu neměly s kým o domácí povinnosti dělit.

Jistou ahistoričnost cítím i v autorčině hodnocení některých popisovaných dobových náhledů na ženskou emancipaci jako nedostatečně moderních – tj. neshodujících se s postuláty dnešního feminismu, reflektujícími ovšem zcela jinou společenskou situaci. Otázka objektivit historického výkladu je jedním z kardinálních problémů (nejen současného) dějepisectví a ideologický výklad dějin je bezesporu jednou z legitimních možností, jak se s minulostí vyrovnat. Domnívám se však, že autorka v celku své práce k této alternativě netíhne a její občasné vybočení tímto směrem jsou proto nesystémová.

Celkově však považuji disertační práci Lenky Penkalové za velmi kvalitní, pečlivě a zodpovědně zpracovanou, badatelsky objevenou a v neposlední řadě i velmi dobře napsanou. Plně vyhovuje požadavkům kladeným na práci disertační. Jak jsem již uvedla výše, doporučuji ji po drobných úpravách ke knižní publikaci, neboť ji považuji za významný příspěvek k dějinám meziválečné kultury.

V Praze, 17. 9. 2011

Prof. PhDr. Dagmar Mocná, CSc.